

ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)

INTERNATIONAL HUMANITES AND SOCIAL SCIENCE REVIEW (IHSSR)

Volume: I Issue: 1 Year: 2017

BİR SOSYAL POLİTİKA OLARAK EVLÂT EDİNDİRMENİN TOPLUMSAL DİRENÇ KAYNAKLARI

Hatice GÖKCE*

MAKALE BİLGİSİ

Makale Tarihi: 19.11.2017
Başvuru Tarihi: 19.11.2017
Revizyon Tarihi: 24.12.2017
Kabul Tarihi: 27.12.2017
Orcid Numarası: 0000-0001-9168-2964
Anahtar Kelimeler: Evlât Edinme, Koruyucu Ailelik, Etiketleme, Kimlik

ÖZ

Bu çalışmada, devletin koruması altındaki bakıma muhtaç çocukların evlât edinilmesine ilişkin geliştirilen sosyal politikaları tarihî, dînî, toplumsal, geleneksel ve psikolojik arka plânları, çözüm uygulamaları ve evlât edinmeye yönelik toplumda var olan direnç araştırılacaktır. Çalışma; nitel araştırma yönteminde yapılacak olup, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yorumlayıcı yaklaşımla analiz edilecektir. Çalışma sosyoloji alanında ele alınmamış bir problemi konu edinmesi bakımından önem arz etmektedir. Elde edilen verilerin ışığında, evlât edindirmede sosyal politika uygulamalarına dönük tavsiye niteliğinde bir çalışma olması plânlanmaktadır. Bu çalışmada nesep, sosyal statü ve dînî söylemlerin, evlât edinme süreçleri üzerinde direnç kaynakları olarak varlığını ve önemini azalarak da olsa sürdürdüğü dikkati çekmektedir.

SOCIETAL RESISTANCE RESOURCES OF ADOPTION AS A SOCIAL POLICY

ARTICLE INFO

Article History:
Received: 19.11.2017
Revised: 24.12.2017
Accepted: 27.12.2017
Orcid Number: 0000-0001-9168-2964
Keywords: Adoption, foster-parents, labeling, identity

ABSTRACT

In this study, the social politics developed regarding the adoption of children under the protection of the state will be investigated for their historical, religious, social, traditional and psychological backgrounds, solutions and societal resistance to adoption. Work will be conducted with qualitative research methodology and will be analyzed with an interpretive approach of semi-structured in-depth interviews. The study is important in terms of getting a problem that is not addressed in sociology. In the light of the data obtained, it is planned to be a recommendation for the application of social policy for adoption. In this study, it is noticed that the lineage, social status and religious discourses continue to exist as their importance as resistance resources on the process of adoption decreases.

*htc_gokce@hotmail.com

Bu çalışma İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2016-2017 Uygulamalı Sosyoloji Lisansüstü Programı Sosyal Politikalar ve Seminer Dersleri kapsamında hazırlanmış olup, 2017-2018 Tez Dönemi Tez Çalışmasının konusu olarak belirlenmiştir.

1. Giriş

Bu çalışma devletin koruması¹ altındaki bakıma muhtaç çocukları evlât edindirme ile aile desteği sağlanması hususunda geliştirilen sosyal politikaların tarihî, dînî, toplumsal, geleneksel ve psikolojik arka plânların evlât edinmeye yönelik toplumda oluşturduğu direnç kaynakları çözümlendiği takdirde başarıya ulaşabileceği düşüncesiyle gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede araştırmanın **hipotezi** konuya ilişkin geliştirilen sosyal politikaların tarihî, dînî, toplumsal, geleneksel ve psikolojik arka plânların evlât edinmeye yönelik toplumda oluşturduğu bir dirençle karşılaştığıdır. Çalışma ayrıca;

- 1) Bu direncin neticesinde devletin koruması altındaki bakıma muhtaç çocukları evlât edinme ile aile desteği sağlanması hususunda yeterli seviyeye ulaşamadığı;
- 2) Gerek kurum bakımı gerekse de evlât edindirme ya da koruyucu ailelik kapsamında koruma altına alınan çocukların toplumsal direnç kaynağı olarak olumsuz etiket ya da damgalanmaya maruz kaldığı gibi **alt hipotezlere** de dayanmaktadır.

Bu çerçevede elde edilen bulguları psikososyal tutum ve davranışlara kaynaklık eden olgularla anlamaya çalışmak ve çözüm yolları geliştirmeye katkıda bulunmak **amacını** taşıyan bu çalışma **yorumlayıcı yaklaşımla nitel araştırma yöntemi** ile yapılacaktır. Literatür taraması ile yapılan benzer çalışmalar ve kavramsal temeller; konuyla ilgili tarihsel, kültürel ve dînî süreç aktararak edebiyat, sinema gibi alanlar konu bağlamında incelenektir. Bulgular bölümü evlât edinmiş bir aile ve kurum gönüllüsü bir kişi ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmak suretiyle; ailelerin evlât edininceye kadar ve edindikten sonraki karşılaştığı toplumsal söylem ve tepkilere dair cevaplar ve gözlemler **analiz** edilerek **temalaştırma deseninde** çalışılacaktır. Rakamsal verilerle çalışmaya katkı sağlamak amacıyla, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2011-2015 yılları arasındaki istatistikler değerlendirilerek bulgulara dâhil edilecektir. Son bölümde ise “Bir Sosyal Politika Olarak Evlât Edindirmenin Toplumsal Direnç Kaynakları”na dair ulaşılan sonuçlar ve bu konuda önerilen çözüm biçimleri aktarılacaktır.

Türkiye’de, ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün evlât edindirme politikaları kapsamına giren aileler **araştırmanın hedef evrenini** ifade ederken; evlât edinmiş bir aile, **örneklemesini** oluşturmaktadır.

Evlâtlık uygulaması maalesef hukuk, ilâhiyat, eğitim ve edebiyat alanlarında önemle üzerinde durulan bir konu olduğu halde sosyoloji alanındaki akademik çalışmaların bu konuya ilgisi yetersizdir. Evlâtlıklar konusunda önemli araştırmalar yapan *Ferhunde Özbay*’ın “Türkiye’de Evlâtlık Kurumu: Köle mi, Evlat mı?” (1999), “Evlerde Ev Kızları-Cariyeler, Evlatlıklar, Gelinler” (2002) ve “Çerkes Göçüyle Tetiklenen Evlatlık Uygulamaları” (2014) çalışmalarından istifade edilmekle birlikte çalışmanın hipotez ve problemleriyle benzer araştırmaların bulunamaması ve Özbay’ın da ifade ettiği gibi; Cumhuriyet dönemine dair resmi istatistikler ve dokümanların son derece az olması çalışmanın **kısıtlılıklarından**dır.

Gerek aile gerekse çocuk açısından sosyal ihtiyacın bir ürünü olan evlât edinme müessesesi insanlık tarihinin çok eski zamanlarından beri bilinen ve hukukî, dînî toplumsal tarih açısından incelenmesi gereken önemli bir kurumdur. Özellikle bakıma muhtaç çocukları korumak, yetiştirmek ve onları topluma faydalı bireyler haline getirmek hem

¹ KORUNMAYA İHTİYACI OLAN ÇOCUK KİMDİR? Ruhsal, bedensel, zihinsel, ahlaki, psikososyal gelişimi gelişimi örselenmiş ya da güvenlikten yoksun tehlikelerle açıkça karşı karşıya ve savunmasız bırakılan, ihmal veya istismara maruz kalan ya da suçla bulaşmış olan çocuklar “korunmaya ihtiyacı olan çocuk” olarak tanımlanabilir.

BİR ÇOCUK HANGİ DURUMLARDA KORUNMA ALTINA ALINIR? Anne veya babasından herhangi biri ya da ikisi birden ölüm yahut belli olmama; ebeveyn tarafından terk edilmiş veya; fuhuş, dilencilik, alkolü içkileri, uyuşturucu maddeleri kullanma gibi ebeveyn ihmal yahut suistimali dolayısıyla her nev’i sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara maruz ve sahipsiz bırakılma; ruhsal, bedensel, zihinsel, ahlaki ve psikososyal gelişimi örselenmiş ya da güvenlikten yoksun tehlikede olma; suçla bulaşma vb... (Devlet Koruması Altındaki Çocuk Olmak Tanıtım El Kitabı).

toplumun hem de devletin en önemli görevlerinden sayılmıştır.² Öyle olmakla birlikte gelenek, örf ve din gibi kurumların oluşturduğu bir takım önyargılar, kalıp yargılar, peşin hükümler genelde bakıma ve korumaya muhtaç çocukları, bilhassa nesebî açıdan sahih sayılmayan çocukları bu müessesenin makbul görmediği hasebiyle; resmî kurumlarda büyümek zorunda kalan çocuklar olmuştur ve olmaktadır. Bu çalışma gerek literatür taraması gerekse yapılan saha araştırması ile, söz konusu çocukların “*evlâtlık*” ve “*koruyucu ailelik*” gibi devletin koruması altından bir yuva sıcaklığına kavuşturulma niyetinin yeterli ilgiyle karşılık bulmadığını göstermiştir. Bu anlamda ASPB tek sorumlu ve tek muhatap olarak yetersiz ve hatta çaresiz kalmaktadır. Toplumda yerleşen direnç kaynaklarının ancak sorunun kaynağını oluşturan bilgiyi üreten *Diyanet İşleri Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı*, medya ve iletişim kurumları gibi pek çok kurumun birlikte mücadele etmesi, bir kamuoyu vicdanı ve toplumsal farkındalık oluşturulması ile aşılabilecektir.

1. Kavramsal Çerçeve

İlk çağlardan itibaren “korunmaya muhtaç çocuklar” bütün toplumlar için sosyal politikanın önemli problemlerinin başında gelmiş, hâlâ da bu konumunu korumaya devam etmektedir. Nitekim bu çocuklar sosyal politikaya dair tarihte yapılan ilk kanunî düzenlemelerin de konusu olmuştur. Ancak günümüzde dahi korunmaya muhtaç çocuklar lehine yapılan bütün düzenleme ve iyileştirme adına geliştirilen sosyal politika uygulamaları yetersiz kalmaktadır. Bu anlamda geliştirilen kanunların temel felsefesi çocukların mümkün olduğunca öz ailesi ya da akrabası yanında bakılması, hatta devletin gerekli durumlarda maddî ve psikososyal destek sağlayarak bu bakım modelini teşvik etmesi şeklindedir. Ne var ki bunun mümkün olmadığı durumlarda diğer bakım türleri gündeme gelmektedir. Öncelik sırasına göre korunmaya muhtaç çocuklar için bakım türleri şöyledir:

- 1) **Çocuğun öz ailesi ya da akrabası yanında bakılması:** *Elizabet Yoksulluk Yasası* ile 1601’de İngiltere’de bakıma muhtaç çocukların aileleri ya da akrabaları tarafından bakımının üstlenilmesi için nakdi yardım yapılması kararlaştırılmıştır. Böylece en eski bakım türlerinden biri olarak kayıtlara geçen bu bakım türü önceleğini korumaya devam etmektedir (Şenocak, 2006, s. 170).
- 2) **Evlât edindirilmesi:** Evlâtlık ilişkisi, genellikle mahkeme kararı bağlamında evlât edinen ile evlâtlık arasında kurulan yapay soybağını ifade etmek için kullanılan hukuki bir terimdir. Dolayısıyla, evlâtlık ilişkisinin kurulması (evlât edinme), hukuk düzeninin yarattığı bir soybağı kurma yoludur. 2002 tarihine kadar hâkimin iznine tâbî olan evlâtlık ilişkisinin resmî kurulma şartı mahkemeye verilmiş, evlâtlık ilişkisi kurulmasına karar verecek olan mahkemeye geniş ve detaylı araştırma yükümlülüğü getirmiştir (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü).
- 3) **Koruyucu aile yanında bakılması:** Koruyucu Aile Yönetmeliğinde evlâtlık verilmesi olanaklı olmayan ya da uygun görülmeyen durumlarda, korunmaya muhtaç çocukları evlerinde barındırmak, öz ana babası gibi her bakımdan daimi ya da geçici, ücretli veya gönüllü bakımını ve eğitimini sağlayabilecek aileler “*Koruyucu Ailelik*” statüsünde tanımlanmaktadır (Koruyucu Aile Yönetmeliği, 2012).
- 4) **Kurum bakımı:** Türkiye’de kurum bakımı en eski korunmaya muhtaç çocukları himaye ve barındırma biçimi olarak Osmanlı dönemine kadar dayanmaktadır. *Darüleytam* çocukların korunması amacıyla hizmet veren sosyal hizmet kurumlarının ilkidir. *Meşrutiyet Dönemi*’nde kurulan ve korunmaya muhtaç çocukların himaye edilmesini ve eğitim olanaklarından faydalandırılmasını amaçlayan bu devlet kurumunun ardından 1908’de Kırklareli’de *Himaye-i Etfal Cemiyeti* kurulmuştur. Daha sonra günümüze kadar SHÇEK olarak hizmet verecek olan Himaye-i Etfal Cemiyeti 1917’de İstanbul, 1921’de ise ulusal kapsamda çalışmalarını sürdürmüştür. Cemiyet aynı zamanda Çocuk Hakları Sözleşmesinin Türkiye’deki uygulayıcı ve tanıtıcı faaliyetleri üstlenen kurumu olmuştur (Ummannel, 2017, s. 247).

Son dönemde çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları sıcak aile/ev ortamına yakın bir biçim kazandırmak için çalışmalar yapılmakta ve küçük gruplar halinde sosyal toplumla entegre apartman daireleri şeklinde sevgi evlerine dönüştürülmektedir. Kısaca kurum bakımı olarak nitelendirilen yapı;

- 1) Çocuk yuvaları (0-12 yaş)
- 2) Yetiştirme yurtları (13-18 yaş) ve

² Ana Britanica Ansiklopedisi’nin “*evlatlık*” sözcüğüne karşılık evlât hakkı tanınmak ya da hukuksal herhangi bir hak tanınmadan yetiştirmek ve “hizmetinden yararlanmak” amacıyla eve alınan kız ya da erkek çocuk tanımı bugün tartışmaya açılmıştır (Ana Britanica, 1994).

3) Sevgi evleri (en fazla 12 çocuğun kaldığı) olarak hizmet vermektedir (Erdal, 2014, s. 184) (Yazıcı, 2012, s. 506-512).

2.1. Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Akademik Çalışmalar

Pek çok yüksek lisans ve doktora tezi ile makalede farklı açılardan ele alınan anne ve/veya baba ya da aile yoksunu çocuklar ile ebeveyn ya da aile yanında büyütülmekte olan çocuklar karşılaştırılma suretiyle araştırılmış/incelenmiştir. Bu tür çalışmalarda ortaya çıkan sonuçların suç, suça bulaşma, şiddet, şiddete eğilim, saldırganlık, dil gelişimi, sosyalleşme, adaptasyon, psikolojik ve/veya bedensel sağlık, başarı, toplumsal adaptasyon gibi pek çok başlıkta kimsesiz ya da kurum bakımı altındaki çocukların aleyhine, öz ailesinin himayesindeki çocukların lehine olması sebep-sonuç açısından manidardır. İzlenen, ortaya çıkan sonuçlar çalışmalara konu olan çocukları bir sonuç olarak incelenmesine rağmen; veriler bu çocukların pek çok sorunun sebebi olarak okunmasına, çocukların kimlik sorunları yaşamasına ve etiketlenmesine neden olmaktadır (Dizman, 2003) (Elmacı, 2010, s. 955) (Üstüner, Erol, & Şimşek, 2005, s. 133-139) (Öcal & Kemer kaya, 2011, s. 75-78) (Atli, 2008, s. 89-92).

2.1.1. Korunmaya muhtaç çocukların kimlik sorunları

Korunmaya muhtaç çocuklar üzerine yapılan çalışmalarda benlik ve öz-saygı oluşumunun yeterli seviyede olmadığını ortaya koymuştur. Özellikle toplu bakımın söz konusu olduğu kurumsal bakımda sıcak ilişkiler, duygusal bağlılık, demokratik tutum, bedensel temas, duygusal ve zihinsel uyarılma, psikolojik doyum gibi pek çok parametre yeterli ve doğru bir ilişkiye muhatap olamayan çocuklar için benlik, ego, öz-saygı, öz-güven gibi gelişimi olumsuz etkilemektedir. Bakıcı personel, öğretmen ve idarecilerin otoriter ve ilgisiz tutumlarına muhatap olmak ise bahsi geçen olumsuzluğu derinleştirmektedir (Üstün & Akman, 2002) (Gürçay, 1993).

2.1.2. "Damgalama" ya da "etiketleme" kuramı

Evlat edinme aynı zamanda evlilik dışında doğmuş bulunan bir çocuğu, sahil nesepli bir çocuk haline getirerek bu çocuğa daha iyi bir hukuki statü kazandırır. Bu statü son derece önemlidir zîrâ devletin yurtlarındaki çocuklar Amerikan sosyolog *Erving Goffman*³'ün özel ilgi alanını oluşturan ve 1960'lar ve 70'lerde sosyolojik araştırmaya katkıda bulunan "*benliğin sunulması*" araştırmasının bir parçası olan "*damgalanma*"ya en çok maruz kalanlardandır.

Goffman (1968), damgayı fiziksel veya toplumsal bir atıf veya bu yüzden toplumsal kimliğini elinden alacak veya 'tam kabul görmesi'ni engelleyecek biçimde aktörün değerini düşüren bir işaret olarak tanımlar..... Damgalar, bu yüzden, atfedilen veya kazandığınız, yani doğumla getirdiğiniz veya sonradan edindiğiniz bir şeye dayanabilir..... Ancak Goffman'ın vurguladığı gibi, damgalanmış kişi damga olgusunun iki yüzünden sadece biridir. Diğer yüzünde, bizzat toplum ve toplumun normallik tanımları yer alır (Slattery, 2007, s. 189-190).

2.1.3. "Besleme" kavramı ve pratikte "beslemelik" uygulamaları

Beslemelik hukuk tarafından düzenlenmemiş ve toplumumuzda fiili olarak yaşayan bir müessesedir. Beslemelik, ülkemizin orta halli ve zengin aileleri arasında mevcut olan örfi bir hukuk ilişkisine dayanmaktadır. Bunun taraflarını aile reisi veya hanım ve besleme teşkil ederler. Bu şahıs evlât edinme müessesesi çerçevesi içinde evlâtlığa tanınan haklardan hiç birine haiz değildir. Beslemelik müessesesi, daima çocuk lehine işleyen sosyal karakterli evlâtlık müessesesinden çok farklıdır. İlişkinin kurulması ve sonlandırılması hiçbir usul ve kayda haiz olmamıştır. Beslemelik insanların bir mal gibi alıp satıldıkları, karın tokluğuna çalıştırıldıkları devirlerin hatırasını taşıyan ve çocuk aleyhine kolaylıkla istismara müsait bulunan bir müessesedir (Köse, 2001, s. 290).

Türk halklarında oldukça eski bir gelenek olarak evlâtlık kurumunun her dönemde yaygın varlığı dikkat çekmekle birlikte, daha ziyade "*besleme*" biçiminde evlât edinmek ya da evlâtlık büyütme anlamlarına gelen fakat birbirine çok

³Goffman'ın sosyolojik tarzı oldukça bireyselci ve sınıflandırılması zordur, ancak o G.H. Mead'in düşüncelerinden ve sembolik etkilere- şimcilikten etkilenmiştir. O insan etkileşimini ve insanların kendilerini gündelik hayatta, özellikle kamusal ortamlarda 'sunma' biçimlerini analiz etmeye çalışmıştır. Benlik-imesi, bu imgenin yaratılması, sürdürülmesi ve korunması onun yaklaşımının ve özellikle öncü çalışması Damga'nın (1961/1968) merkezî parçasını oluşturur (Slattery, 2007, s. 189).

benzemekle beraber küçük farklılıklarla ayrılan kavramlar kullanılmıştır. Kırgızlarda “*asıra*” olarak kullanılan tabir, Uygurlarda “*asiri*”, Çuvaşlarda “*usra*”, Özbek ve Tatarlarda “*asra*”, Altay-Hakaslarda “*azıra*”, Kazaklarda “*asıra*” kavramları kuvvetle muhtemeldir ki, eski Türk dilinde “*az*”, yani (azık) kökünden türeyerek azıklanmak, bakmak, büyütme, beslemek gibi anlamlara işaret etmektedir (Ünal, 2015, s. 31-33).

Osmanlı'nın son Cumhuriyetin ise ilk dönemlerinde bilhassa edebiyat yazınında dikkat çeken “*besleme*”lik, kölelik ile evlâtlık arasında bir statüye sahiptir. Zengin ailelerin yanında süreli ya da süresiz olarak barınma karşılığı hizmetçilik yapması amacıyla Anadolu'nun yoksul ailelerinin genellikle kız çocukları, özellikle de baba tarafından para ya da boğaz tokluğu karşılığında verilmesiyle meydana gelmiştir. Olumlu örnekleri olduğu kadar olumsuz hikâyeler beslemeliğin edebiyat ve sinema alanında çokça işlenmesine, dolayısıyla olumlu örnekleri gölgeleyecek bir algı oluşturmaya neden olmuştur (Özbay, 2002). Hatta “*besleme saçı*” olarak günümüze kadar gelen ve besleme çocukları akranlarından ayırmak için kafaya oturtulan bir kâse etrafından saç kesmek gibi uygulamalar etiketlenmenin görünür şeklini oluşturmuştur (Gürdoğan, 2010).

2.1.4. “*Yuva çocuğu*” kavramı ve olumsuz anlam yüklemeleri

Kurum bakımı desteğiyle hayata tutunmaya çalışan korunmaya muhtaç çocuklar maalesef okul ve mahalle arkadaşları hatta eğitimci ya da diğer anne-babalar ya da sonrasında iş arkadaşları tarafından yuva çocuğu, yurt çocuğu gibi kavramlarla etiketlemeye maruz kalmakta veya acıma duygusuyla muhatap alınmakta ve neticesinde dışlanmışlık hissine yenik düşmektedirler.

Zuhal İnce ve arkadaşlarının korunmaya muhtaç kimsesiz çocukların eğitim gördükleri okullara yönelik yaptıkları araştırmada; sözü geçen çocukların zamanlarının büyük bölümünü geçirdikleri, sosyalleştikleri alan olması gereken okullarda etiketlenmek suretiyle dışlandıkları, kendilerini soyutladıkları, kendi durumlarındaki diğer kimsesiz çocuklarla gruplaştıkları, birbirlerine sığındıkları, etiketlenmeye tepki olarak kavga ettikleri ve “*kavgacılık*”larının dışlanmışlık ve etiketlenme gibi olumsuz davranışları pekiştirerek oluşan döngüsel başka tepkilerin sebebebini oluşturduğu gibi sonuçlara ulaşmışlardır (İnce, Kasapoğlu, & Sezek, 2014, s. 115-118)

2.1.5. “*Neseb*”, “*nesebsizlik*” ve “*nesebi bozuk*” kavramlarının kullanılışı

Daha çok baba soybağını nitelemek için kullanılan ve medeni kanunda soybağı olarak tanımlanan “*neseb*” kavramı, geniş anlamıyla bir kişinin ecdadı, atası arasındaki biyolojik ve doğal bağı ifade etmektedir. Dar anlamıyla soybağı, yalnızca ana-baba ile çocuklar arasındaki bağı olarak tanımlanmaktadır. Medeni kanunun nitelediği soybağı ya da neseb ise aile hukuku kitabında düzenlenmiş olan dar anlamıyla tanımlanmıştır. Bu anlamdaki soybağı ya da neseb de kendi içinde doğal ve yapay soybağı ya da neseb olarak ikiye ayrılır. Doğal soybağı veya neseb doğum yolu ile biyolojik olarak kan bağı niteliğinde kendiliğinden oluşmaktadır. Yapay soybağı veya neseb ise hukuki bir işlem dolayısıyla, evlât edinilenle evlâtlık arasında kurulan soybağı ya da neseb ilişkisidir (Erdoğan, 2015, s. 452) (Baygın, 2002, s. 255-256).

Hukuken kabul edilmesi rağmen maalesef toplumsal karşılığı yeterince bulunmayan yapay soybağı ya da neseb; bu sebepten dolayı bu ilişkinin kurulmasının önündeki önemli etkenlerden biridir. Korunmaya muhtaç çocukların içinde anne ve babasının ya da sadece babasının kayıt ile belli olmadığı durumlarda çocuk nesebsiz/soysuz ya da nesebi bozuk veya soyu bozuk gibi nitelermelere maruz kalmaktadır. Dinî olarak da nesebi sahih veya nesebi gayr-ı sahih gibi tanımlarla karşılık bulan kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklar, toplum tarafından ve hatta kurum kayıtları ile maruz kaldıkları bu etiketleri bir ömür taşımaya mahkûm bırakılmaktadır. Hatta Yeni Medeni Kanun çocukların evlilik içi soybağı ya da sahih neseb ile evlilik dışı soybağı yani gayr-ı sahih neseb ayrımını ortadan kaldırarak eski Medeni Kanundaki evlilik dışı doğan çocuğun tâbî olduğu elverişsiz hukûkî rejimi değiştirmiştir. Nesebin sahih sayılmadığı durumun oluşmasında hiçbir kusuru bulunmayan çocuğun cezalandırılmasını adalet karinesine uygun bulmayan yasa koyucu, böylece soybağı ilişkisinde çocukları eşitlemiştir (Baygın, 2002, s. 256).

2.2. “Evlâtlık” Uygulamalarının Tarihi, Kültürel ve Dini Süreci

2.2.1. Dünya tarihinde evlât edinme

Eski Çin, Hint, Bâbil, Asur, Sümer, Mısır, İran, Yunan ve Roma hukukları bu müesseseyi kabul etmişlerdir. Tarihi bilgiler İslamiyet'ten önce Türk kavimlerinin, Cermenlerin evlât edinmeyi tanıdıklarını göstermektedir. *Hammurabi Mecellesinde*⁴, *Gortin ve Salik Kanunlarında*, *Justinianus Müdevvanatında* da evlât edinmeye yer verilmiştir.

Evlât edinme müessesesinin modern mevzuata girmesi konusunda Prusya Devletleri Umumi Kanunu ilk adımı atmış ve bunu diğer kanunlar takip etmişlerdir.

20. asrın başından bugüne kadar evlât edinme müessesesi çok açık bir gelişim göstermiştir. *Fransa*'da evlâtlık müessesesi 1. Dünya savaşı sonrasında öksüz çocukların korunması ve gözetim altına alınması gayesiyle çıkmıştır. *İsviçre Kanunu* gibi Fransız ve *Alman medeni kanunları* da sözleşme ile evlât edinmeye müsaade etmişlerdir.

İsviçre'de 14 yaşın altındaki çocukların fabrika gibi yerlerde çalışması 1789'da yasaklanmasına rağmen, 1960'lara kadar çocuk emeği sömürsü bir nevi besleme statüsünde örneğine ender rastlanacak bir uygulama ile devam etmiştir. Çıplak ayaklı çocukların hikâyesi “Verdinkinder” olarak kayıtlara geçmiş olsa da; İsviçre'nin bu insanlık dışı uygulamayla yüzleşmesi çok yenidir. Alpler'in çıplak ayaklı öksüz kızı Heidi'nin (Spayri, 2013) hikâyesi ile başlayan ve Verdingbub (Bachmann & Hoch, 2011) filmiyle tamamen toplumsal bir hesaplaşmaya dönen süreç korunmaya muhtaç çocukların olumsuz etiketlerle besleme adında köleleştirilmesi sistemidir (Akyürek, 2015).

2.2.2 Eski Türklerde evlât edinme

Evlât edinme, usul ve ananesi Türkler tarafından ilk çağlardan itibaren gündemde olmuş ve Türk kavimlerinin boylarına göre çeşitli örf kurallarıyla hayat bulmuş ve daha sonraları kurumsal bir müessese haline getirilmiştir. Evlât edinme kimi kavimlerde insani ihtiyaçlardan, kimi kavimlerde ise kişisel ve maddi çıkar ilişkileri sebebiyle vuku bulmuştur. Kavmin seviyesine, muhitine ve mensup olduğu cemiyetin anlayışına göre cüz'i farklarla birbirinden ayrılan evlâtlık müessesesinin en orijinal tipini bütün teferruatı ve şekilleri ile *Yakutlarda* bulmak mümkündür (Caferoğlu, 1939, s. 102-105).

2.2.3 Osmanlı'da evlâtlık ve evlât edinme usul ve örnekleri:

Osmanlı devletinde İslâm hukuku geçerli olduğundan bugünkü anlamında evlât edinme müessesesine rastlayamıyoruz. Dönemin İslâmî fetvalarının yasaklamasına rağmen evlât edinmeyle ilgili tebennî⁵ kayıtlarının Osmanlı şer'iyye sicillerinde yer alması, bir yandan kimsesiz ve yetim çocukları sosyal bir güvencede barındırmak diğer yandan da hukuk uygulamaları açısından örneklik teşkil etmektedir. Bunun içindir ki özellikle ana babası belli olmayan çocuklar evlât edinilirdi. Bir şahıs böyle bir çocuğun meşru çocuğu olduğunu beyan ederek onu hakiki çocuğu olarak nüfusa kaydettirebilirdi. Çocuğun hakiki nesebi ortaya çıkarsa çocuk hakiki ana babasına nispet edilerek ona teslim olunmak lâzım gelirdi. Çocukların evlât edinilme ve/veya terbiye edilme gibi konularda aranan hâkimin izin ve kararı, bu

⁴Kanunnameye manevi evlâtlık adıyla yer bulan evlâtlık hukuna göre, herhangi bir kimsenin bir çocuğu evlât edinmesi mümkündür. Evlât edinen ile evlât edinilenin arasındaki hak ve sorumluluklar muhkem esaslara dayandırılmıştır. Bir akit ile oluşturulan evlât edinme fiili, evlât edinenin bu akdi dilediği zaman fesih ile sonlandırılabilir. Böyle bir durumda evlât edinenin malından 1/3 oranında çocuğa verilir ve çocuk geri eli boş olarak gönderilmemektedir. Kanunnameye dikkat çekici husus evlât edinen kimselerin genellikle çocuklarının olmamasıdır. Şahitler huzurunda gerçekleşen evlât edinmede, ailenin öz evlâtlıkla edinilen bütün hakların evlâtlıklar için de aynen geçerli olması önemli bir husustur (Sağlam, İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme, 2006).

⁵ Osmanlı hukuku uygulamalarında da bugünkü pozitif hukukta olduğu gibi uygulanan bir evlat edinme müessesesi yoktu. Buna mukabil olarak tebennî adı verilen ve tamamen örfi bir uygulama fiilen mevcut idi. Bu uygulama evlât edinilen gerçek anne ve babasından neseben ayırma olmamakla birlikte, evlat edinilen ailenin yanında bakım, koruma yetiştirme ve meslek sahibi etme gibi bir takım hayri özellikleri taşımaktaydı. Kanaatimizce Osmanlı hukukundaki bu uygulama Kur'an ve sünnetin anne babası olmayan çocuklarla ilgili konudaki teşvik edici nasslarının bir uygulama alanı bulma gerekliliğinin göstergesidir. (Köse, Mukayeseli Hukukta Evlat Edinme Problemi)

hususun ne kadar ciddiyetle takip edildiğini göstermektedir. Hiç kimsenin mahkemenin bilgisi ve iradesi dışında herhangi birini evine alması söz konusu olamazdı (Sağlam, 2006).

2.2.4 Cumhuriyet dönemi evlât edinme politikaları:

Osmanlı'da 19. yüzyıla gelinceye kadar, korunmaya muhtaç çocuklar için kurumsal herhangi bir yapı mevcut değildi. Yetim çocuklarla ilgili "ıslahhane"nin kuruluş tarihi 1860'tır. Bunu *Dâru's-şafaka*, *Dâru'l-aceze* ve son yıllarda *Kızılay* izlemiştir. Kimsesiz çocukların bir kurumdan ziyade aile ve yuva yapısında büyütülme zihniyeti, bu kurumların gündeme oldukça geç girmesine sebep olmuştur.

Öksüz ve yetim çocukları aile ortamında, evlerinde barıdıran, yetiştiren ailelere, yüzyıllar boyunca maddi ve manevi destek olan vakıflar kurulmuştur. Bu sayede pek çok sebeple aile himayesinden yoksun kalmış çocuklar, dâhil olduğu ailenin şefkat ve sıcaklığını evin öz çocuklarıyla paylaşabilmişlerdir (Sağlam, 2006).

Fakat bütün bu çalışmalara çok farklı bir pencereden bakan ve sayısı az olan literatüre kaynaklık eden Ferhunde Özbay'ın 2014'teki çalışması "*Çerkes Göçüyle Tetiklenen Evlâtlık Uygulamaları*" konu hakkında yukarıdaki kadar olumlu değildir.

1860'da Kırım Savaşı sonrasında Kafkas göçmenlerin Osmanlı topraklarına kitleler halinde gelişi, evlâtlık kurumu açısından bir dönüm noktası olarak ele alınabilir. Bu göçle Çerkez köle ticareti yeniden canlanmıştır. Savaş ve göç sırasında kimsesiz kalan, fakir çok sayıda kız çocuk ve kadın cami avlularında satılmıştır. Şen, 1864-1866 yıllarında Kafkas göçmenlerinin köle yapılmalarını önlemek için devlet eliyle evlâtlık olarak ailelere dağıtıldığını anlatmaktadır. Bu rastladığımız, devlet eliyle kız çocukların evlere ilk toplu dağıtımı örneğidir. Belki de evlâtlık kurumunun köle benzeri bir hizmetçiliğe dönüşmesinde etken olan bir olaydır. Şen'e göre bu yeni politika köleciliğin ortadan kalkmasında etkin olmuştur. (Özbay, 2014) (Bkz Görsel 1).

Görsel 1: Çerkes Göçü-1860 (Özbay, Çerkes Göçüyle Tetiklenen Evlâtlık Uygulamaları, 2014)

Cumhuriyetin ilk yıllarında savaş sonrası kimsesiz kalmış bazı çocuklar için uygulanan evlâtlık biçimlerini de *Kâzım Karabekir* anılarında anlatır. Anadolu'daki sahipsiz ve korunmaya muhtaç kız çocuklarının bizzat devlet tarafından evlâtlık olarak ailelere verildiğini aktarır. Umumiyetle asker aileleri ya da eşraf tarafından himaye edilenlerin, kimsesiz kız çocukları olduğu görülmektedir (Karabekir, 1995). Bu çocukların bir kısmı Duru'nun anlattığı kadarıyla bu çocukların bazısı, trenle Haydarpaşa'ya nakledilerek ailelere teslim edilmektedir (1960). "*Görüştüğüm kişilerden biri Haydarpaşa'da bir iple çevirili kız çocuklarının bulunduğu öbekten İstanbul'luların çocuk seçmelerinin çok acıklı bir manzara oluşturduğunu anlattı*" (Özbay, 1999).

2.2.5 Edebiyatta ve sinemada evlâtlıkların sunumu

Sahipsiz ve başıboş kalmak çocuklar için her ne kadar felâkete sebep olabilecek ise de, bu çocukların çoğunun “koruma” maksadıyla verildikleri evlerde hizmetçi olarak çalıştırılması, Türk edebiyatının eleştirili anlatımlarında yerini almıştır. “Fakir köylü kızların kentlerde evlâtlık olarak verilmesine/satılmasına ilişkin hikâyelerin çokluğu bu kurumun yaygınlığı hakkında bir fikir vermektedir. Bu çalışma kapsamında içinde evlatlıklara yer veren yüz kırk anı-hikâye ve roman bulunmuştur. Bunların yaklaşık beşte birinde hikâye, evlâtlık kahraman üzerine kurulmuştur.” (Özbay, 1999)

Sabahattin Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf*'u 1903'te Aydın-Kuyucak'ta annesi ve babası gözlerinin önünde öldürülen küçük Yusuf'un Nazilli kaymakamı Salahattin Bey tarafından evlâtlık olarak alınması ile başlamaktadır (2016).

Reşat Nuri Güntekin'in defalarca beyaz perdeye aktarılan *Çalıkuşu* romanında, Feride öğretmeni olduğu kız öğrencisi Munise'yi evlât edinir (2010).

Türkiye Radyo ve Televizyonları (TRT)'de uzun yıllar çizgi dizi olarak yayınlanan *Johanna Spyri*'nin 1881'de yayınlanmış kitabının çıplak ayaklı kahramanı *Heidi* de yetim bir kız çocuğudur. *İsviçre*'de *verdingkinder* her ne kadar “Sözleşmeli Çocuk” olarak çevirile de, aslında “Köle Çocuklar” anlamına gelen ve çıplak ayaklarıyla bilinen çocukların dramatik hikâyesi olarak anlatılmıştır (2013).

Görsel 2: 1959 yapımı yönetmenliğini Kemal Kan'ın yaptığı siyah-beyaz film... (Kan, 1959)

referans aldığı temel kaynak olarak görülmektedir. Nitekim bütün semavî dinlerin kaynakları kutsal metinlerde/kitaplarda da çeşitli mahiyetlerde evlâtlık müessesesine atıf bulunmaktadır. Temel üç ilâhî dinin temel kabullerini ve uygulama biçimlerini inceleyerek; günümüzdekidini algının evlât edinme motivasyonu üzerine etkisini anlamaya çalışılacaktır (Bkz Tablo 1).

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları'ndan “İslam'ın Esasları Dizisi” içinde çıkan Müfessir Karagöz'ün kitabında konu ile ilgili yer alan açıklamalar maalesef toplumun dinî kaygılarını körüklemeyen, evlâtlık müessesesini zayıflatan kaynaklara örnek olarak gösterilebilir.

Kan'ın yönetmenliğini yaptığı “Evlâtlık” filmi bu anlamda en çok bilinen yapımlardandır (1959). (Bkz Görsel 2).

Belgesel bir filme konu olan *Dersim* harekâtıyla 1937-1938 yıllarında ailelerinden alınan kızların rütbeli askerlere evlâtlık ya da besleme olarak verilmesinin ve bu belgesel sayesinde yıllar sonra aileleriyle buluşması pek çok trajik sırrı da ortaya çıkarmıştır (Gürdoğan, 2010).

Maalesef filmlere de konu olan evlâtlıkların hizmetçi olarak barındırılması, evlât edinmenin 1926 yılında yasalasmasından sonra da devam etmiştir. Bu yasalasmanın akabinde evlâtlık uygulaması daha da yaygınlaşmıştır. Muhtemeldir ki devlet, toplumdaki dinî âdetlerle ters düşmekten çekinmiş, bunun için de ciddi yaptırımları göz ardı etmiştir. Bir başka dikkat çeken sebep de, köylerde fazlasıyla yaşanan fakirlikten, hiç değilse daha iyi şartlardaki kent ailelere verilen kız çocuklarının kurtuluşu olarak da kabul edilmiş olmasıdır. Öyle ki bu haliyle evlâtlık, asker-sivil bürokratik ailelerde yoğunlaştığından kız çocuklar için alternatif bir çözüm üretmek idarecilerin gündemine bile girmemiştir.

2.2.6 İlâhî dinlerde evlât edinme

Evlât edindirmenin tarihi sürecinde sosyal politika uygulamalarının karşılaştığı en önemli toplumsal direnç kaynaklarından biri de din olmuştur. Din insanların meşruiyet arayışında ilk başvurduğu ve

Tabii veya sūni yöntemle çocuk sahibi olmayan çiftler çocuk özlemini kimsesiz bir çocuk alarak giderebilirler. Ancak çocuğun nüfusa kaydedilmesi, neticede onun mirasçısı olması dinen caiz değildir. Ayrıca eğer nesep veya evlilik sebebiyle 'mahremlik' söz konusu değilse buluşa erince erkek çocuğu kadına, kız çocuğu da erkeğe karşı 'namahrem' olur. Yani aralarında evlilik caiz olur. Kadının erkek çocuğu ile erkeğin de kız çocuğu ile tek başına bir yerde kalmaları dinen caiz olmaz... Evlâtlıkların öz çocuklar gibi olmadığı anlamı, onların mirasçı yapılamayacağı ve nikâhlarının helâl olduğudur. Nitekim Peygamberimiz (a.s.), Zeyd b. Hârise'yi kölelikten azat etmiş ve onu kendisine evlât edinmişti. Daha sonra Zeyd'i halasının kızı Zeynep ile evlendirdi. Ancak Zeyd ile Zeynep geçinemediler. Zeyd, Peygamberimize gelip Zeyneb'i boşamak istediğini söyledi. Peygamberimiz, evliliklerinin devam etmeyeceği, boşanmalarının uygun olacağı kanaatini taşımakla birlikte Zeyd'e eşini boşamamasını ve evliliklerini sürdürmesini tavsiye etti. Fakat, Zeyd, evliliklerini devam ettiremedi ve Zeynep'i boşadı. Peygamberimiz (a.s.), Allah'ın emri ile evlâtlığı olan Zeyd'in boşadığı halasının kızı Zeynep ile evlendi (2007, s. 46-47).

Benzer açıklamalar toplumun vicdanında her ne kadar karşılık bulmasa da, sıra evlât edinmeye geldiğinde karar sürecinde toplumun önemli ve belli bir kesimi dînî bir otoriteden meşru bir cevap aramaktadır.

Kur'an'da geçen yetim ve kimsesizlerle ilgili âyetler bağlamında yeni ve özgün çalışmaların yapılması, toplumun vicdânî ve dînî meşruiyet kaygılarının giderilmesi önem arz etmektedir.

Tablo 1: İlahî dinlerde evlâtlık kurumuna bakış... (Sağlam, İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme, 2006)

YAHUDİLİK	HRİSTİYANLIK	İSLAM
Tevrat'ta evlât edinme anlamında bir kelime olmadığı gibi bu konuya temas eden ifadeler son derece muğlaktır. Bundan dolayı bir kısım âlim Yahudilikte evlât edinmenin olmadığını ifade etmişlerdir. Aileye önem atfeden sair toplumlarda görünen evlâtlık uygulamasının Yahudilikte görülmemesinin nedeni olarak, bu yapının ve böyle bir kurumla kurulan akrabalık ilişkisini doğal görmemesinin yanında Yahudilikteki çok eşlilik kültürüyle de ilgili olduğu düşünülmüştür.	Hristiyanlıkta da evlâtlık uygulamaları ilgi görmemiştir. Yeni Ahid'de geçen "oğulluk" kavramı ise herhangi bir kişinin değil sadece Allah'ın oğlu olma şeklinde karşılığa sahiptir.	İslam dîni de cahiliye döneminde uygulanan evlâtlık müessesesini kabul etmemiştir. "Allah evlâtlıklarınızı öz oğullarınız olarak tanımadı." Meâlindeki Medine döneminde inzal olan âyetle kaldırılmıştır. ¹ İslam dininde soy devamlılığı özel bir önem atfedilen mesele olmaması nedeniyle, çocuğu olmayan ailelerin soy devamı için evlâtlık olarak soy ve atalar kültürünü sürdürme gereği hissedilmemiştir. İslâm hukuku, ilgili âyet ve hadislerdeki ifadeler sebebiyle evlât edinmenin hukukten geçerli olmayacağı gerekçesiyle ve alternatif kurumlara sahip olması gibi nedenlerle evlât edinme müessesesiyle ilgilenmemiştir. Bu sebeple İslam hukukunda evlat edinme yer almamaktadır. Şöyle ki günümüzde İslam hukukunun bu müesseseye yaklaşımı eleştirilmektedir.

3. Yöntem

Bu çalışmada **yorumlayıcı yaklaşımla nitel araştırma yöntemi** kullanılmıştır. Evlât edinmiş bir aile ve kurum gönüllüsü bir kişi ile **yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler** yapılarak ailelerin evlât edininceye kadar ve edindikten sonraki karşılaştığı toplumsal söylem ve tepkilere dair cevaplar ve gözlemler **analiz** edilerek **temalaştırma deseninde** çalışılmıştır. Rakamsal verilerle çalışmaya katkı sağlamak amacıyla, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2011-2015 yılları arasındaki istatistikler değerlendirilerek bulgulara dâhil edilmiştir.

Bu çalışma için en uygun yöntemin görüşme olduğu düşünülmüş, birebir gerçekleşen görüşmelerde kullanılan yarı yapılandırılmış soru formunun hazırlanması ve uygulanmasında şu hususlara dikkat edilmiştir:

- Katılımcıların psikolojik açıdan zorlamamak adına soruların kolay anlaşılabilir olmasına özen gösterilmiştir.
- Sorular sesli ve anlaşılır bir şekilde okunmuş, yanıtlar için gerekli zaman tanınmıştır.
- Katılımcıların vereceği cevapların yönlendirilme etkisine maruz kalmaması önem arz ettiğinden onaylama, reddetme gibi jest ve mimiklerle, söz ve ifadelerden kaçınılmış, katılımcılar objektif bir açıdan dinlenmiştir.
- Sorular belli bir sıra doğrultusunda sorulmuş, böylece sıralamanın farklı cevaplara olası etkisi elimine edilmiştir.

Türkiye’de, ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün evlât edindirme politikaları kapsamına giren aileler **araştırmanın hedef evrenini** ifade ederken; evlât edinmiş bir aile, **örneklemesini** oluşturmaktadır.

4. Bulgular

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan katılımcılar gönüllülük esasına bağlı kalınarak belirlenmiş olup bilgileri dahilinde ses kaydı alınmıştır. Araştırma sonuçları tamamen genellenebilir bir nitelik taşımamakla beraber benzer durumlarda sınırlı genellemeler yapılmasına olanak sağlamaktadır. Bu çerçevede yapılan derinlemesine görüşmeler neticesinde katılımcıların ifadeleri tek tek incelenmiş **temalaştırma** suretiyle değerlendirilmiştir.

Tablo 2: Derinlemesine görüşme katılımcıların özellikleri ve kodları

Katılımcı	Cinsiyeti	Yaşı	Mesleği
K	Kadın	49	Mefruşat
E	Erkek	52	Elektrik
KG	Kadın	46	Sosyolog

İfadeler **K** (evlât edinmiş kadın), **E** (evlât edinmiş erkek) ve **KG** (kurum gönüllüsü) olarak gösterilmiştir.

Evlât Edinme Karar Sürecini Etkileyen Direnç Kaynakları

Katılımcılara sorulan “evlât edinmeye karar vermenizde dinin nasıl bir etkisi oldu?” sorusuna verilen cevaplarda, toplumdaki dînî bilgi kaynaklarının olumsuz bir bakış açısı oluşturduğu fakat katılımcıların bu kaynaklara itibar etmediği dile getirilmiştir.

“Kur’an’daki evlâtlık ile ilgili âyetleri dersine katıldığım meal çalışmalarını yapan bir araştırmacının yorumlaması; halk arasındaki yaygın ve bence hurafe evlâtlık karşıtı din yorumlarından uzaklaşmam karar vermemdeki en önemli etkenlerdi.” (K)

Bu süreçte evlât edinmeye karşı olumlu düşünceleriniz nelerdi?

“Benim bir çocuğa duyduğum özlem ile bir çocuğun da bir aileye duyduğu özlemi beklentisiz ve pazarlıksız olarak buluşturmak.” (K)

Sosyal çevrenizin bu kararınız karşısındaki tavırları nelerdi?

“Her ne kadar olumlu olsa da bir acıma duygusunu hep hissettirdiler. Hem bana karşı hem de çocuğa karşı. Çocuğa kimsesizlik anlamında acırlarken, bana da başkasının çocuğuna bakmak zorunda kaldığım anlamında son derece acı veren tutum, davranış ve bakışlara şahit oldum. Sözlü değildi belki ama bazan cümlelerin ve atasözlerin arasında verildi mesajlar.” (K)

Katılımcıların verdiği cevaplarda din algısı etkili olup, bu algıyı oluşturan kaynakların değişmesi ile evlât edinme ile ilgili bakış açısının ve motivasyonun da değiştiği görülmektedir. Ayrıca çok kararlı ve sosyal çevreden bağımsız bir tavır dikkati çekse de sosyal çevrenin tavırları anlamlı bir moral kaybına neden olmuştur.

Evlât Edinilecek Çocuğun Etiket Problemi

Tercih ettiğiniz çocuğun kabul görmesinden endişe ettiğiniz özellikleri nelerdi, açar mısınız?

“Muhakkak toplumsal olarak çocukların etiketlenmesine sebep olabilecek özellikler kurumlardaki çocukların çocuğunda bulunmaktadır. Ama benim inandığım din her çocuğun tertemiz bir fitratla dünyaya geldiğine inanmama sebep olduğu için geleneksel ya da benim inandığımdan farklı din algısı beni etkilemedi. Şunu da eklemek isterim ki bu gibi anne-babanın hatalarının çocukların dosyalarına bir damga gibi işlenmesi ve ömür boyu gizli ya da aşikâr bu damgayı taşımak zorunda bırakılmalarını; sosyal politika açısından doğru bulmuyorum. İçinde yaşadığımız toplum bu çocukları gelenek ya da din diye inandıklarıyla mahkûm ediyorsa ki ediyor; o zaman devlet bu çocukları kayıt anlamında korumak zorunda.” (K)

Evlât edindikten sonra çevrenizin çocuğunuzu onaylaması sizin için ne derece önemliydi?

“Maalesef kız çocuklarının bile zor kabul edildiği bir toplumda yaşıyoruz. Bu durumda bir de evlâtlık olan çocuğun toplumsal kabulü çok zor. Bütün toplumu değiştirmem ya da bu toplumun içinde yetiştirmeye çalıştığım çocuğun toplum tarafından kabulünü önemsemem mümkün değil. Ama bunları aşmak için sosyal çevremizi ve ailemizi görüşme tercihlerimiz konusunda tekrar gözden geçirdik. Çocuğumuzla bizi bir aile olarak kabul eden yerlerde bulunmaya veya ona göre bir çevre oluşturmaya gayret ettik. Geçmiş sosyal yapımızdan elediklerimiz çok oldu diyebilirim.” (K)

Katılımcılar özellikle evlât edindikleri çocukların toplum tarafından etiketlenmiş olması ve bilhassa din referanslı etiketlemelerin yaygınlığı üzerinde durmuş; bu olumsuz etkiden kendilerini ve edindikleri evlâdı koruyabilmek için sosyal çevrelerini bir akreditasyona tâbî tuttukları görülmüştür.

Evlât Edinme Sürecini Etkileyen Direnç Kaynakları

Ailenizin bir mirasçı olarak çocuğunuzu kabullenme problemi oldu mu?

“Açıkça değil ama örtülü bir biçimde kendi öz yeğenlerimiz dururken başka birinin çocuğunu mirasçı konumuna getirmemizden hoşlanılmadı.” (K)

Dinî gerekçelerle evlât edinmenize tepki gösteren ya da eleştiren oldu mu?

“Evet, oldukça.” (K)

Ne gibi gerekçelerle tepki ya da eleştiriydi bunlar, açar mısınız?

“Mahremiyet. Uydurulmuş dini gerekçe göstererek.” (K)

Sizce içinde yaşadığınız toplumun sizin gibi ailelere ve evlât edinilen çocuklara yaklaşımı nasıl?

“Büyükşehirlerde ve belli semt kültür seviyesinde daha kolay hatta destekleyici olabilir ama maalesef Anadolu veya küçük şehir, kasaba ve hele hele köy gibi yerlerde son derece olumsuz bir yaklaşım söz konusu. Daha çok böyle yerlerde ve kültürlerde kardeş çocuklarından biri hem miras hem de nesep kaygısıyla evlâtlık olarak büyütülüyor.” (K)

Sizce içinde yaşadığınız toplumun sizin gibi ailelere ve evlât edinilen çocuklara yaklaşımı nasıl?

“Kırsal kesimlerde hatta şehirlerde bile miras paylaşımı merkezli olumsuz bir yaklaşım söz konusu. Hatta işim dolayısıyla ülkenin sayılı zengin ailelerinin evlerinde çalıştığımda, onlarda böyle bir kararın yine mal varlığı dolayısıyla çok daha zor alındığına şahit oldum.” (E)

Katılımcıların bizzat muhatap oldukları direnç kaynağı olarak ekonomik sebepler, bazan din ya da gelenek gibi göze görünür unsurların gölgesinde kalsa da, başta miras gibi ekonomik kaygılar dikkat çekmektedir. Mekân ve kültürün önemine dair bu direnç kaynaklarının özellikle küçük ve birincil ilişkilerin hakim olduğu şehir, kasaba ve köy gibi ya da bu tip ilişkilerin muhafaza edildiği büyükşehir meskûn mahallerinde kuvvetle var olduğu; büyükşehrin özellikle belli kültür seviyesinde ise azalarak da olsa hissedildiği dile getirilmiştir.

Evlât Edinilecek Çocuğun Meşruiyet Problemi

Evlât edinilecek çocuğun dünyaya gelişinde hukukî meşruiyeti sizce önemli mi?

“Hayır. Çünkü o sonuçta tamamen masum ve tertemiz bir çocuktur; bütün çocukların olduğu gibi.” (K)

Evlât edinilecek çocuğun dünyaya gelişinde hukukî meşruiyeti sizce önemli mi?

“Hayır. Fakat yuvalardaki çocukların çoğu meşru değil, insanlar zaten bu etiketleme ile çok yanaşmıyorlar evlât edinmeye.” (E)

Evlât edinilecek çocuğun dünyaya gelişinde ensest ilişki sebebi sizce önemli mi?

“Toplum açısından düşündüğümde evet ama dinim açısından değil. O nedenle çok kolay verilebilecek bir cevap değil. Hele ki ortada çocuğun dünyaya geliş biçiminin onun ahlâk, karakter ve suç tercihlerini nasıl etkilediğini anlatan uydurma hadis ve din kaynakları ortadayken.” (K)

Evlât edinilecek çocuğun sağlığı sizce önemli mi?

“Duruma göre evet. Ağır bir hastalık herkesin kaldırabileceği bir durum değil. Özellikle de hayatını bir çocuk özlemiyle geçirmiş ve başka çocuğu olmayacak biri için.” (K)

Evlât edinilecek çocuğun yaşı sizce önemli mi?

“Evet. Belli bir yaştan sonra kabullenmesi ve edinilmiş alışkanların değiştirilmesi çok zor.” (E)

Evlât edinme sürecinin ve dolayısıyla sosyal politika uygulamalarının önündeki en önemli direnç kaynakları evlât edinilecek çocuğun meşruiyeti, nesebi ve sağlık durumu olarak katılımcıların cevaplarıyla ortaya konmuştur. Hatta bu direnç kaynaklarını aşip evlât edinen ailelerin en büyük kaygısı yukarıda sözü geçen “etiketleme” unsurlarının Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın ilgili müdürlüğünce kayıt altına alınması ve ulaşılabilecek şartlarda kayıt altında tutulmasıdır. Katılımcıların görüşme sonunda dile getirdikleri aşağıdaki cümleler de araştırmanın evlât edinmek isteyip de edinemeyen ya da aile baskısıyla yakın aile ya da kardeş çocuğunu sahiplenen ailelerle de derinlemesine görüşmelerin yapılmasını elzem kılmıştır.

“Uzun yıllar ve defalarca evlât sahibi olmak için tıbbî tedavi gördük. Mikroenjeksiyon yöntemiyle bir defasında hamile kaldım ve üçüz bebeklerim 7 ayını doldurmaya bir hafta kala dünyaya geldiler. Fakat birkaç saatlik hayat mücadelesini kaybettiler. Artık yaşımız ve maddî imkânlarımızın artık elvermediğine kanaat getirince daha çok eşimin ikna etmesiyle evlât edinmeye karar verdik. Tedavi sürecinde tanıdığım çiftlerin çok azı evlât edinmeyi tercih etti. Bazıları aile baskısıyla yakın çevrelerinden çoğunlukla kardeşlerinden ya kendilerine verilmek üzere plânlı bir gebelik ya da istenmeyen bir gebelik sonucu dünyaya gelen bebekleri; resmî olmayan evlât edinme biçimiyle sahiplendiler. Bazıları zaten tüp bebek yöntemini bile ailelerinden saklamak zorunda kalmışlardı. Çoğunluk ise aile, toplum, gelenek ve din temelli engelleri aşamadıkları için ne evlât sahibi olabildiler ne de evlât edinebildiler.” (K)
(E)

“Başvuran ailelere bekledikleri sıraya göre hukukî olarak evlât edinilebilecek çocuk önerilir. Genellikle kız çocuk ve sıfır yaş grubu bebekler tercih edilir. Ailelerin beklentisi sağlıklı ve kimsesiz çocuktur. Çünkü daha sonra ortaya çıkıp emek verdikleri çocuğa sahip çıkacak birilerinin olması ailelerin en korktuğu şeydir. Ailelere teklif edilen çocuklarla ilgili dosyalar kendilerine verilir ve daha görmeden görmek için bir karar vermeleri istenir. Çünkü ailelerin gördükten sonra karar vermek için çocuk sayısı sınırlıdır. Dosyalardaki bilgilerde çocuğun ailesi ve sağlık durumu ile dünyaya geliş hikâyesi ulaşılabilen ve hatta kuvvetli şüphe bulgularıyla yer alır. O nedenle eğer çocuk gayr-ı meşrû ise ilk 5-10 sıra aile tarafından elenir. Eğer ensest bir ilişki sonucu dünyaya gelmişse bu sıra 30’a kadar çıkar ki bu en iyi ihtimaldir. Genelde böyle çocuklar, hele ki de ebeveyn suça bulaşmış ya da madde bağımlısı gibi ek etiketlere sahipse devletin koruması altındaki yurt ve yuvalarda büyümesi kuvvetle muhtemeldir. 5 yıl kadar bir süre zarfında 7-12

yaş çocuk yuvası ile 12-18 yaş kız yetiştirme yurtlarında gönüllü olarak bulundum. Maalesef henüz ilk ergenlik sürecinde cinsel taciz, tecavüz gibi hatta 12-18 yaş grubunda bebek sahibi olmaya kadar olumsuz tecrübeyi yaşamak zorunda kalıyorlar. Erkek çocuklar da hemcinsi birkaç yaş büyük yurt arkadaşı tarafından taciz ve tecavüze maruz kalıyor. Bir aile tarafından evlât edinilen şanslı çocuklar da aileler tarafından dosyalarına işlenen bahsi geçen bilgileri herkesten ve bilhassa çocuktan saklamak için gayret sarfediyor hatta kurumun bu bilgileri altında tutmasından son derece sıkıntı duyuyorlar. Diyanetin organ nakli hususunda gösterdiği destek ve kamuoyu oluşturma gayretine karşın maalesef bu konuda elini taşın altına koymaktan imtina etmesi ile merdiven altı dinî oluşumlar evlât edinme müessesesinin karşısında direnç oluşturmaya devam ediyorlar.” **KG**

5. Tartışma

Türkiye’de, annesi-babası ölmüş veya kendisine bakacak durumda olmayan, bakmak istemeyen ya da bunu gücü yetmeyen ve bakımı uygun bir akraba tarafından üstlenilmeyen çocuklar, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı kurumlara yerleştirilebilmektedir. Halen yaklaşık 14.000 çocuk Genel Müdürlüğe bağlı kuruluşların bakımındadır (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü İstatistikler, 2016) (Bkz Tablo 1).

Tablo 3: 2011-2015 SHÇEK kapsamında korunmaya muhtaç çocuk istatistikleri (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü İstatistikler, 2016)

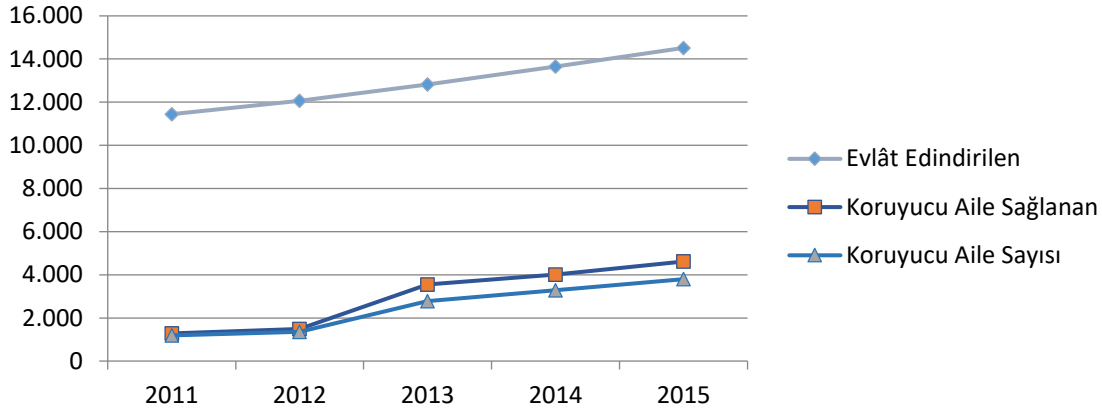
	2011		2012		2013		2014		2015	
	Kuruluş S.	Çocuk S.	Kuruluş S.	Çocuk S.	Kuruluş S.	Çocuk S.	Kuruluş S.	Çocuk S.	Kuruluş S.	Çocuk S.
Çocuk Yuvaları (0-12)	68	3.724	45	2.665	21	901	10	490	7	390
Erkek Yetiştirme Yurtları (13-18)	89	4.342	48	2.350	37	1.201	20	651	10	401
Kız Yetiştirme Yurtları (13-18)			17	605	5	138				
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu (0-18)			14	1.269	9	460	7	366	6	319
Refakatsiz Sığınmacılara Yönelik Yetiştirme Yurdu							4	100		
Sevgi Evi (Çocuk Evleri Sitesi)	36	3.004	45	3.301	61	3.952	73	4.352	86	4.950
Çocuk Evleri	448	2.494	649	3.581	906	4.953	1.015	5.068	1.057	5.366
Çocuk Destek M. (ÇODEM = KBRM+BSRM+ÇOGEM)	46	756	83	10.891	61	1.076	62	1.144	67	1.241
TOPLAM	687	14.320	901	24.662	1.101	12.681	1.191	12.171	1.233	12.667
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan		14.320						12.171		12.667
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek Verilen		34.982		33.344		42.920		56.018		71.847
Aileye Döndürülen Çocuk		8.099		8.861		9.937		10.526		11.085
Evlât Edindirilen		11.444		12.057		12.822		13.646		14.515
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan		1.282		1.492		3.351		4.008		4.615
Koruyucu Aile Sayısı	1.190		1.350		2.776		3.283		3.797	
Özel Kreş ve Gündüz Bakım Evlerinde Ücretsiz Bakılan		1.639		53.220		56.024		1.955		1.831

Tablo 2 ve 3’teki veriler şöyle değerlendirilebilir:

- Tarihi kaynaklarda tercihen erkek çocuk lehine işleyen evlâtlık kurumu son yıllarda kız çocuk lehine işlemeye başlamıştır. Bu da istatistiklere yansımış, yurtlarda kalan erkek çocukların sayısı kız çocuklara göre anlamlı bir şekilde yüksek seyretilmektedir.
- Mahalle baskısı diyebileceğimiz sosyal çevre ve miras gibi malî kaygılarla yakın aile evlât edinme niyetindeki ebeveynler için olumsuz direnç kaynağı olabilmektedir.
- Evlât edinme ya da koruyucu ailelik için olumlu sonuçlanan başvurular artmakla birlikte, yurtlarda büyüme zorunda kalan çocuk sayısı hâlâ oldukça yüksektir.
- “Evlât edinme”ye yönelik dinî ya da örfî kaygı, endişe, önyargı/kalıpyargı gibi direnç kaynaklarını aşmak adına geliştirilen “koruyucu aile” kavramı uygulamada maalesef yeterli rakamlara ulaşamamıştır.
- Nesebî kaygılar kayıtlara gayr-ı meşru ya da ensest ilişki neticesi dünyaya gelen bebekler için evlât edinmede etkili olmakta, maalesef önyargı, yanlış inanç ve tutumlar bu çocukları resmî kurumlara mahkûm ve mecbur kılmaktadır.
- Osmanlı’da gözlenen devlet erkânının ve siyasi erkin örnek ve model oluşturacak şekilde evlât edinme ya da koruyucu ailelik müessesesi içerisinde yer almaması, dinî otoritelerin taşın altına elini koymaya istekli davranmaması sürecin dinamikleri olarak direnç kaynaklarına pasif katkı sağlamaktadır.

- Koruyucu aile sayısı 2011-2015 arasında üç misli rakamlara ulaşmıştır (Bkz Tablo 4).

Tablo 4: 2011-2015 yılları arasında evlât edinme ve koruyucu ailelik gelişim grafiği (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü İstatistikler, 2016)

Devletin koruması altındaki 0-1 yaş arasındaki çocukların tamamı, sosyal hizmet uzmanlarının gözetim ve denetiminde, evlât edinmek için başvuru sürecini tamamlamış ve sıra bekleyen ailelerle eşleştirilmektedir (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü). Evlât edinme niyetindeki ailelerin bir yaşını aşan çocukları tercih etmemesi, bir yaşından sonra kuruma yerleşen çocukların evlât edindirilmesi hususunda sorun teşkil etmektedir. Bu durumdaki çocuklar için koruyucu ailelik uygulaması önem kazanmaktadır ve evlât edinemeyen çocuklu aileler koruyucu aile olabilmektedirler. Buna rağmen koruyucu ailelik ihtiyacı olan toplumsal desteği bulamamaktadır.

Evlât edinmenin olumlu sonuçları ise şöyle sıralanabilir:

- Evlât edinme müessesesi, çocuk sahibi olamayan aileler için psikolojik ve dînî açılarından bir hayata tutunma vesilesi, sosyal statü kaynağı olabilmektedir.
- Modern toplumlarda evlât edinme her şeyden önce kimsesiz çocukların himaye edilmesine yarar.
 - Bedenî ve ruhî gelişmeleri bakımından tehlike arzeden anne-babaların çocuklarının himayesinin evlât edinme sayesinde güvenceye alınabilmesi mümkündür.
- Yine evlât edinme sayesinde evlilik dışı çocuklar gerek başkaları ve gerekse anne-babaları tarafından evlât edinilmek suretiyle içinde buldukları nesebî belirsizlik/etiketlenme/damgalanma durumlarından kurtarılabilirler.

6. Sonuç, Tartışma Ve Öneriler

Bu çalışmada evlât edinmiş bir aile yapılan derinlemesine görüşme ve kurum gönüllüsü bir kişinin görüşleri neticesinde bir sosyal politika olarak evlât edindirmenin karşılaştığı toplumsal direnç kaynakları araştırılmaya çalışılmıştır. Devletin koruması altındaki bakıma muhtaç çocukları evlât edinme ile aile desteği sağlanması hususunda, konuya ilişkin tarihî, dînî, toplumsal, geleneksel ve psikolojik arka plânların evlât edinmeye yönelik toplumda oluşturduğu dirençler irdelenmiştir.

Literatüründen de görüldüğü üzere, insanlık tarihi kadar eski olan evlât edinme müessesesi başta dînî olmak üzere sosyolojik, iktisadî ve siyasî pek çok direnç kaynağı ile zaman zaman görmezden gelinmiş, yasaklanmış ya da insanî olmayan alternatif uygulamalarla tarihe geçmiştir (Gürdoğan, 2010) (Karabekir, 1995) (Özbay, 1999) (Özbay, 2002) (Özbay, 2014). Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, günümüzde de bu müessese olması gereken seviyelere çekilememiş (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü İstatistikler, 2016) ve devlet koruması altında kurumlarda bakılan çocuk sayısı özellikle erkek ve/veya nebi gayr-ı sahih olarak damgalanan (Slattery, 2007) çocukların aleyhine oldukça

fazla olmasıdır. Dini söylemler ve kaynaklar (Erdoğan, 2015) (Karagöz, 2007) (Sağlam, 2006) hâlâ ciddi bir direnç kaynağı olarak varlığını sürdürmektedir. Kurum bakımının tamamen kaldırılmasının mümkün olmadığı ve evlât edindirilemeyen, koruyucu aile bakımı da sağlanamayan bir grup çocuk için şartlarının ve toplumsal olumsuz algısının gözden geçirilerek iyileştirilmesi gerekmektedir (Elmacı, 2010). Ayrıca korunmaya muhtaç çocuklar, çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, koruyucu ailelik, evlâtlıklar, evlât edindirme kapsamında yapılan ve olumsuz genellemeler içeren çalışmaların; söz konusu çocukları ve evlât edinen ya da edinme niyeti bulunan aileler ile kurum çalışanlarını peşin hüküm, kalıp yargı üreten etiketlenme/damgalanmaya maruz bıraktığı da unutulmamalıdır (Atli, 2008) (Dizman, 2003) (Gürçay, 1993) (Öcal & Kemer kaya, 2011). Çocukların kimlik oluşumunda bu tip etiketlemelerin olumsuz etkileri de her tür çalışma ve araştırmada dikkate alınmalıdır.

Dolayısıyla bu bağlamda, benzer gayelerle yapılacak çalışmaların, bu araştırmada dikkate sunulan veri ve analizleri göz ardı etmemesi tavsiye edilmektedir. Konu üzerine ulaşılabilen kaynakların azlığı ve bulunan kaynakların hukuk yahut ilâhiyat alanında çalışılmış olması, sosyolojik paradigma ile hazırlanmaya çalışılan araştırmaya ne derece doğru katkı sağladığı gibi hususlar değerlendirmelerde göz önünde bulundurulmalıdır. Bu anlamda Ferhunde Özbay'ın üç farklı lâkin birbiriyle ilintili çalışmasından azamî istifade edilmiştir.

Neticede, ulaşılan meseleye dair ipuçları, kendinden sonraki çalışmalarda, genişletilmiş görüşme çerçevesi, ileri istatistik verileri ve analiz teknikleri kullanılarak kaynaklık teşkil edebilir. Evlât edinmenin olumlu pek çok sonucu ve işlevi olmakla beraber bu müessesenin suiistimal edilmesi gibi sakıncaları da bulunmaktadır. Bütün bunlar göz ardı edilmemekle birlikte evlât edinme müessesesinin tamamen reddedilmesini, kabul edilmemesini değil; olsa olsa kontrol altına alınmasını gerektirir. Evlât edinmenin modern kanunlarda oldukça etraflı bir şekilde düzenlenmesi bu yüzdendir.

Bugün çocuk yuvaları evlât edindirilebilecek ya da koruyucu aile yanında himaye edilebilecek korunmaya muhtaç çocuklar için kesinlikle bir çözüm değildir. Çünkü yuvalar bir aile işlevini yerine getirmekten çok uzaktır. Dolayısıyla kimsesiz çocukların yuvalara terk edilmesi yerine evlât edinilmeleri, hem aile ortamında yetişmeleri bakımından hem de istismar edilmelerinin önüne geçilmesi açısından daha faydalı olacaktır.

Sonuç olarak şu çözüm önerilerinde bulunulabilir:

- Dinî direnç argümanları başta Diyanet olmak üzere toplumda karşılık bulan dinî mümessiller bu konuda sorumluluk alarak söylem geliştirebilir.
- Toplum nezdinde saygın akademisyen, siyasi, bölgesel ve yerel âkiler de oluşturulacak konsensüste yer alarak söylem ve eylemleriyle örnek oluşturabilir.
- Edebiyat, şiir gibi yazın alanında ve bilhassa sinema gibi medya araçlarında evlât edinme ve koruyucu ailelik hususları teşvik ve tavsiye nitelikli çalışmalarla desteklenebilir. Kültür Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı bu gibi çalışmalara imkân ve alan oluşturabilir.
- Tabii ki Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatı ve itici güç olarak bir eylem plânı dâhilinde paydaş kurumları teşvik ve koordine edebilir.

7. Araştırmanın Kısıtları

Kuşkusuz bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, gerek taranan literatürün yetersizliği, gerekse kullanılan ölçme yöntemlerinin sınırlılıkları bağlamında değerlendirilmelidir. Özbay'ın çalışmalarından istifade edilmekle birlikte çalışmanın hipotez ve problemleriyle benzer araştırmaların bulunamaması ve Özbay'ın da ifade ettiği gibi; Cumhuriyet dönemine dair resmi istatistikler ve dokümanların son derece az olması çalışmanın **kısıtlılıklarından**dır (1999).

Zaman konusunda yeterli bir çalışma sürecinin olmaması da dâhil belirtilen bu sınırlılıklar göz önünde bulundurulduğunda, çalışma sonuçlarının genellenmeden ve yeterli olmamakla beraber önemli bulguları dikkate alınarak kendisinden sonraki çalışmalara ışık tutabilir.

Kaynakça

Ana Britanica. (1994). İstanbul.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü İstatistikler. (2016). Retrieved Aralık 16, 2016, from TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı:
<http://www.cocukhizmetleri.gov.tr>

Akyürek, S. (2015, Şubat). *Heidi'nin ayakları neden çıplaktı?* Retrieved Aralık 22, 2017, from Evrensel Dergisi:
<http://www.radikal.com.tr/kultur>

Ali, S. (2016). *Kuyucaklı Yusuf*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Atli, A. (2008). *Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtlarında Çalışan Personelin Empatik Eğilim Düzeylerinin İncelenmesi*. *Yüksek Lisans Tezi*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bachmann, P., Hoch, J. (Writers), & Imboden, M. (Director). (2011). *Der Verdingbub* [Motion Picture]. İsviçre.

Baygın, C. (2002). Kan Bağına Dayanan Soybağı. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1-4), 255-284.

Caferoğlu, A. (1939). Türk Taamül Hukukunda Evlatlık Müessesesi. *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, 2, 97-113.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (n.d.). Retrieved Aralık 29, 2016, from Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı:
<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr>

Devlet Koruması Altındaki Çocuk Olmak Tanıtım El Kitabı. (n.d.). Retrieved Aralık 23, 2016, from DOCPLAYER:
<http://docplayer.biz.tr>

Dizman, H. (2003). *Anne-Babası ile Yaşayan ve Anne Yoksunu Olan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi*. Ankara, Ankara, Türkiye: Ankara Üniversitesi.

Duru, M. C. (1960). *İstiklal Savaşı Anılarım*. Basılmamış rapor, SSYB Arşivi, Ankara.

Elmacı, D. (2010). Günümüzün Yetim Kalan Kuruluşları: Yetiştirme Yurtları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(4), 949-970.

Erdoğan, M. (2015). *Fıkıh ve Hukuk Terimleri* (5 ed.). (H. Kahraman, Ed.) İstanbul: Ensar Neşriyat.

Gazete, R. (2012, Aralık 14). Koruyucu Aile Yönetmeliği. *Koruyucu Ailelik(28497)*. Başbakanlık.

Güntekin, R. N. (2010). *Çalığışu* (68 ed.). İstanbul: İnkılap Yayınları.

Gürçay, S. S. (1993). Çocuk Yuvasında ve Ailesinin Yanında Kalan 9-10-11 Yaş Çocuklarının Öz-Saygı Gelişimini Etkileyen Bazı Faktörler. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3(1), 58-66.

- Gürdoğan, N. (Director). (2010). *İki Tutam Saç-Dersim'in Kayıp Kızları* [Motion Picture].
- İnce, Z., Kasapoğlu, A., & Sezek, S. (2014). Korunmaya Muhtaç Kimsesiz Çocukların Devam Ettikleri Okulların Yöneticilerinin Bu Çocukların Sorunlarına ve Sorunların Çözümlerine Yönelik Mesleki Donanımları. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 39, 97-119.
- Kan, K. (Director). (1959). *Evlalık* [Motion Picture].
- Karabekir, K. (1995). *Çocuk Davamız*. (F. Özerengin, Ed.) İstanbul: Emre.
- Karagöz, İ. (2007). *Sorumluluk ve Sorunları Açısından Aile ve Gençlik* (4. ed.). Ankara: TDV Yayınları.
- Köse, M. (2001). Mukayeseli Hukukta Evlat Edinme Problemi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(15), 267-306.
- Öcal, A., & Kemer kaya, G. (2011). Yetiştirme Yurdunda Kalmış Yetişkinlerin Devlet ve Vatandaşlık Algıları Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 63-82.
- Öz bay, F. (1999). Türkiye'de Evlatlık Kurumu: Köle mi, Evlat mı? İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Öz bay, F. (2002). Evlerde Ev Kızları-Cariyeler, Evlatlıklar, Gelinler. In L. Davidoff, *Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet* (pp. 1-19). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öz bay, F. (2014, Mayıs 16). *Çerkes Göçüyle Tetiklenen Evlatlık Uygulamaları*. Retrieved Aralık 29, 2016, from bianet: <http://bianet.org>.
- Sağ lam, O. (2006). İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum.
- Slatte ry, M. (2007). *Sosyolojide Temel Fikirler*. (Ş. Özkan, Trans.) Bursa: Sentez.
- Spayri, J. (2013). *Heidi*. (A. Aydoğan, Trans.) Ankara: Arkadaş Yayıncılık.
- Şenocak, H. (2006). Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(5), 176-228.
- Ummanel, A. (2017). Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Yayınlarından Bir Kartpostalın Çocuk Hakları Bağlamında İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 16(1), 245-255.
- Ünal, A. (2015). Geleneksel Türk Ailesinde Çocuk ve Çocukla İlgili İnanç Felsefesi: Kırgızistan Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*(35), 9-36.
- Üstün, E., & Akman, B. (2002). Korunmaya Muhtaç Çocukların Benlik Algısının İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(23), 229-233.
- Üstüner, S., Erol, N., & Şimşek, Z. (2005). Koruyucu Aile Bakımı Altındaki Çocukların Davranış ve Duygusal Sorunları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(3), 130-140.

EK

Derinlemesine Görüşme Soruları

EVLÂT EDİNDİRME DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORULARI (Eş)

*** *“Bir Sosyal Politika Olarak Evlât Edindirmenin Toplumsal Direnç Kaynakları”* nı araştırmak üzere bir çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmada evlât edinme süreç ve tecrübesini yaşayan ebeveynler ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nden uzmanlardan oluşan katılımcılarla derinlemesine görüşme yaparak araştırmanın problemi açısından anlamlı bulgular aranacaktır. Görüşmelerde katılımcıların kimliği saklı kalmak koşuluyla numerik tanımlar kullanılacaktır. Çalışmaya bulunduğunuz katkıdan ve görüşmeyi kabul ettiğinizden dolayı teşekkür ederiz.

1. Sosyo-Demografik Bilgiler

- Kaç yaşındasınız?
- Kaç yıllık evlisiniz?
- Eğitim durumunuz nedir?
- Mesleğiniz nedir?
- Nerede yaşıyorsunuz?
- Memleketiniz neresidir?
- Örf ve âdetleriniz kararlarınızı ne ölçüde etkiler?
- Dinî inançlarınız kararlarınızı ne ölçüde etkiler?
- Sosyal çevreniz kararlarınızı ne ölçüde etkiler?

2. Evlât Edinme Karar Süreci

- Evlât edinmeye ne zaman karar verdiniz?
- Evlât edinmeye nasıl karar verdiniz?
- Bu süreçte evlât edinmeye karşı olumlu düşünceleriniz nelerdi?
- Bu süreçte evlât edinmeye karşı olumsuz düşünceleriniz oldu mu?
- (Yanıt evet veya hayırsa) Bunlar nelerdi, biraz açabilir misiniz?
- Aileniz bu kararınızı destekledi mi?
- (Yanıt evetse) Bu anlamdaki tavırları nelerdi?
- (Yanıt hayırsa) Bu anlamdaki tepkilerdi nelerdi?
- Sosyal çevreniz bu kararınızı destekledi mi?
- (Yanıt evetse) Bu anlamdaki tavırları nelerdi?
- (Yanıt hayırsa) Bu anlamdaki tepkilerdi nelerdi?

3. Evlât Edinme Süreci

- Evlât edinmeye başvurduğunuzda yaş, cinsiyet vb. özel tercihiniz oldu mu?
- (Yanıt evetse) Hangi tercihlerde bulundunuz?
- Ne kadar süre sıra beklediniz?
- Size kaç çocuk önerildi?
- Kaçınıcı çocuğu evlât edindiniz?
- (İlk çocuk evlât edinilmemişse) Size önerilen diğer çocukları evlât edinmeme nedenleriniz nelerdi?
- Tercih ettiğiniz çocuğun kabul görmesinden endişe ettiğiniz özellikleri oldu mu?
- (Yanıt evetse) Bunlar nelerdi, açar mısınız?

4. Evlât Edinme Sonrası

- Evlât edindikten sonra çevrenizin çocuğunuzu onaylaması sizin için ne derece önemliydi?
- Ailenizin bir mirasçı olarak çocuğunuzu kabullenme problemi oldu mu?
- (Yanıt evetse) Ne gibi problemlerdi bunlar, açar mısınız?
- Dinî gerekçelerle evlât edinmenize tepki gösteren ya da eleştiren oldu mu?
- (Yanıt evetse) Ne gibi gerekçelerle tepki ya da eleştiriydi bunlar, açar mısınız?
- Bakanlığın evlât edinme süreci sizce aileleri moral ve motivasyon olarak yeterince destekliyor mu?
- (Yanıt evetse) Örneklerle açıklar mısınız?
- (Yanıt hayırsa) Örneklerle açıklar mısınız?

- Sizce içinde yaşadığınız toplumun sizin gibi ailelere ve evlât edinilen çocuklara yaklaşımı nasıl?
- 5. **Tercihler**
- Evlât edinme tercihinizden dolayı hiç pişman oldunuz mu?
- (Yanıt evetse) Bu pişmanlığınıza neden olan şeyleri anlatır mısınız?
- Sizin gibi ailelere evlât edinmelerini önerir misiniz?
- (Yanıt evet veya hayırsa) Neden, açar mısınız?
- Evlât edinilecek çocuğun dünyaya gelişinde hukukî meşruiyeti sizce önemli mi?
- (Yanıt evet veya hayırsa) Neden?
- Evlât edinilecek çocuğun dünyaya gelişinde ensest ilişki sebebi sizce önemli mi?
- (Yanıt evet veya hayırsa) Neden?
- Evlât edinilecek çocuğun cinsiyeti sizce önemli mi?
- (Yanıt evet veya hayırsa) Neden?
- Evlât edinilecek çocuğun sağlığı sizce önemli mi?
- (Yanıt evet veya hayırsa) Neden?
- Evlât edinilecek çocuğun ırkî kimliği sizce önemli mi?
- (Yanıt evet veya hayırsa) Neden?
- Evlât edinilecek çocuğun dîni kimliği sizce önemli mi?
- (Yanıt evet veya hayırsa) Neden?
- Evlât edinilecek çocuğun yaşı sizce önemli mi?
- (Yanıt evet veya hayırsa) Neden?